

Бойкевич О.Р. Предпосылки и факторы экономической безопасности торгового предприятия

Исследовано предпосылки обеспечения, определенно факторы влияния и осуществлен регрессионный анализ зависимости количественных показателей финансово-хозяйственной деятельности и обобщенного значения экономической безопасности предприятий торговли.

Ключевые слова: экономическая безопасность предприятия, факторы, предпосылки обеспечения.

Boykevych O.R. Precondition and factors of economic security of the trade enterprise

Discovered conditions and factors of influence, regression analysis conducted according to quantitative indicators of financial activity and the generalized value of economic security of trade enterprises.

Keywords: economic security, factors, providing prerequisites.

УДК 336.226.322:658

*Магістрант О.В. Войтків; доц. І.Б. Хома,
канд. екон. наук – НУ "Львівська політехніка"*

МЕХАНІЗМ ВПЛИВУ ПДВ НА ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Розглянуто різні аспекти впливу ПДВ на фінансові результати та фінансовий стан підприємств-платників через оцінку загального механізму впливу. Обґрунтовано необхідність удосконалення процесу сплати ПДВ та розроблено пропозиції щодо зменшення негативних наслідків впливу цього податку на його платників.

Ключові слова: податок на додану вартість, фінансово-господарська діяльність суб'єктів підприємництва, механізм впливу ПДВ, відшкодування ПДВ.

Постановка проблеми. Податок на додану вартість належить до числа непрямих податків і характеризується чітко вираженою фіскальною спрямованістю. Водночас він істотно впливає на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва-платників ПДВ: фінансові результати та фінансовий стан. При цьому слід враховувати, що платниками ПДВ є переважна більшість підприємств виробничої сфери, торгівлі, частково сфери послуг.

На сьогодні актуальною є проблема впливу ПДВ на фінансові результати та фінансовий стан суб'єктів підприємництва, що пов'язано зі сплатою податку у процесі придбання товарно-матеріальних цінностей, оплати виконаних робіт і отриманих послуг; надходженням цього податку на рахунки суб'єктів підприємства, які реалізують товари, роботи, послуги.

Механізм впливу податку на додану вартість на фінансово-господарську діяльність платників ПДВ-суб'єктів підприємництва є досить складним. Він залежить від низки положень, визначених законодавчими та іншими нормативними документами щодо податку на додану вартість. Це стосується: визначення об'єкта оподаткування та ставки податку; умов формування та відшкодування вхідного ПДВ; встановлення податкового періоду; формування податкового кредиту та його погашення; часу виникнення податкових зобов'язань щодо сплати ПДВ до бюджету; звільнення від ПДВ ряду сфер діяльності; надання податкових пільг за окремими видами діяльності.

В умовах фінансово-економічної кризи, коли перед більшістю підприємств постала проблема платоспроможності, ліквідності та значним погір-

шенням фінансових результатів, гостро постає питання щодо впливу ПДВ на їх фінансово-господарську діяльність, що змушує шукати шляхи мінімізації його негативних проявів.

Мета дослідження. Провести об'єктивне оцінювання механізму впливу ПДВ на фінансово-господарську діяльність його платників, а також запропонувати заходи щодо мінімізації негативних наслідків такого впливу.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. У вітчизняних наукових працях багато уваги приділяють дослідженню економічної сутності, аналізу ефективності, механізму сплати та адміністрування ПДВ. Ці теми стали об'єктами досліджень О. Амоші [1], В. Загорського [2], Ю. Іванова [3], І. Луніної [4], А. Соколовської [5], О. Чередниченко [6], М. Азарова [7], Ф. Ярошенка [7] та ін. Амоша О.О. дослідив теоретичні основи оподаткування доданої вартості, проаналізовано механізм оподаткування доданої вартості підприємств в Україні та розроблено низку рекомендацій з удосконалення цього механізму [1]. У наукових працях М.Я. Азарова та Ф.О. Ярошенка досліджено економічну сутність ПДВ та механізм впливу ПДВ на діяльність платників податків [7]. Іванов Ю.Б. у своїх дослідженнях приділяє увагу податковому впливу ПДВ на діяльність суб'єктів господарювання з урахуванням виду діяльності та галузі [3]. Проте деякі питання щодо впливу ПДВ на діяльність платників податкових платежів мають дискусійний характер.

Також у навчальній літературі та наукових публікаціях щодо сплати ПДВ недостатньо уваги приділяється питанню його впливу на фінансово-господарську діяльність платників указанного податку, не до кінця розкривається механізм впливу або не розроблено дієвих заходів з мінімізації негативних наслідків такого впливу. Це зумовлює актуальність цієї проблеми та необхідність подальшого її дослідження.

Виклад основного матеріалу. Податок на додану вартість виступає зручним податковим важелем, який допомагає державі наповнювати бюджет за рахунок технічно простого збирання і наявності широкої бази оподаткування. На сьогодні податок на додану вартість є основним джерелом доходів загального фонду Державного бюджету України. Починаючи з 2003 р., його питома вага в податкових надходженнях бюджету зросла з 23,2 % до 55,6 % у 2010 р. [8]. Це підтверджує вагому роль цього податку в формуванні доходів держави.

В Україні існують численні недоліки адміністрування ПДВ, спричинені недосконалістю податкового законодавства, що призводить до негативного впливу на фінансово-господарські рішення його платників. ПДВ виступає істотним чинником, здатним стимулювати або стримувати ділову активність платників цього податку.

Податок на додану вартість є ціноутворюючим елементом та може істотно впливати на загальний рівень цін, оскільки входить до ціни реалізованих товарів (виконаних робіт і наданих послуг). Цей податок обмежує величину прибутку підприємств, тому що в умовах конкуренції не завжди можливе підвищення ціни на величину цього податку, особливо у випадках підвищення ставки ПДВ [1]. Підвищення цін на суму цього податку може призвести до зниження попиту, тому що ПДВ, який сплачує підприємство, прямо пропорційний еластичності попиту на продукцію та обернено пропорційний еластичності пропозиції. Коли сформовані на ринку попит і пропозиція дають змогу встановлювати ціну, вклю-

чаючи до неї ПДВ, на рівні, що задовольняє потреби підприємства для продовження господарської діяльності, то тягар податку несе кінцевий споживач. Якщо ж такі умови відсутні, то витрати зі сплати ПДВ лягатимуть на продавця товару (виробника). Враховуючи це, підприємству необхідно сформулювати ціну на товари (роботи, послуги) таким чином, щоб сплачений податок не призвів до скорочення попиту, зниження обсягів продажу і прибутку, відволікання обігових коштів, зниження фінансової стійкості, платоспроможності, ліквідності та фінансових труднощів у майбутньому.

В окремих випадках ПДВ може дорівнювати або бути більшим за отриманий прибуток і стягуватись навіть за рахунок амортизаційного фонду, фонду оплати праці та інших витрат. Це є актуальним, особливо в умовах фінансової кризи та зниження курсу національної валюти, коли більшість доходів підприємства знецінюються, частка прибутку в ціні продукції скорочується, а порівняно висока ставка ПДВ і його зростаюча питома вага у ціні товару спричинює спад попиту на продукцію. Внаслідок ПДВ сплачується за рахунок тієї частини обігових коштів, яка необхідна підприємствам для ведення поточної діяльності. Відповідно такі умови позбавляють суб'єкти господарювання ресурсів розвитку та призводять до їх фінансової неспроможності та погіршують фінансовий стан.

Чинна в Україні система авансових платежів до бюджету, тобто до моменту одержання фактичного прибутку від реалізації, та механізм сплати ПДВ, який передбачає, що податкове зобов'язання може виникнути до моменту надходження коштів за реалізовану продукцію на рахунок продавця, змушують підприємство залучати зовнішні ресурси для проведення належних податкових виплат. Ці ресурси у зв'язку з високими темпами інфляції та ризиками в Україні стають все дорожчими та важкодоступнішими. Залучення дорогих банківських кредитів веде до ускладнення загального фінансового стану підприємства, знижує його фінансову стійкість та ліквідність, оскільки обтяжує сплатою відсотків.

Суб'єкти підприємництва є платниками ПДВ у таких випадках:

- в процесі здійснення поточної господарської діяльності: під час закупівлі (оплати) матеріальних цінностей, оплати робіт, послуг, необхідних для забезпечення виробничої діяльності; під час придбання (оплати) основних засобів та нематеріальних активів; закупівлі товарів (підприємства торгівлі).
- під час реалізації: вироблених товарів, виконаних робіт, наданих послуг; закуплених товарів (торговельна діяльність).

Для підприємства-покупця є важливим визначення джерела сплати (власні чи залучені кошти, кошти покупців) та наступного відшкодування ПДВ, від якого залежить термін іммобілізації власних коштів і залучення позикових коштів для їх покриття.

Для платника податку джерелом відшкодування ПДВ можуть служити:

- собівартість реалізованих товарів (робіт, послуг);
- сума ПДВ, включеного до ціни товарів (робіт, послуг);
- кошти державного бюджету.

Погашення зобов'язань з ПДВ за рахунок власних ресурсів відволікає з обігу підприємства частину коштів. Оскільки підприємства мають різні обсяги закупівлі сировини, товарно-матеріальних цінностей, умови їх оплати, пільги, джерела і терміни відшкодування, а також те, що періоди формування вхідного ПДВ (виникнення податкового кредиту) і його відшкодування не збігаються, то

виникає часовий розрив між періодом іммобілізації обігових коштів на сплату ПДВ до бюджету та її компенсацією за рахунок відповідного джерела. Таким чином, чим тривалішою буде іммобілізація обігових коштів, тим негативнішим буде вплив ПДВ на фінансово-господарську діяльність суб'єкта господарювання. Час іммобілізації обігових коштів підприємства-платника на сплату податку залежить від часу списання коштів з його банківського рахунку за придбані товари (роботи, послуги) та часу надходження ПДВ від реалізації продукції, а саме зарахування коштів від покупця на рахунок платника податку. Термін іммобілізації обігових коштів також залежить від часу одержання відшкодування з державного бюджету. Тривалий розрив між моментом виникнення податкового зобов'язання і моментом надходження коштів на рахунок підприємства за реалізовані товари (роботи, послуги) призводить до істотного відволікання обігових коштів, що погіршує показники фінансового стану і в перспективі може спричинити банкрутство.

У левовій частці випадків досліджуваний податок змушує підприємство перераховувати кошти до бюджету ще до того, як вироблену продукцію реалізовано, а це в умовах інфляційних процесів зобов'язує суб'єкти господарювання мати власних обігових коштів значно більше, ніж необхідно для процесу виробництва і збуту.

Впливають також на період іммобілізації обігових коштів платника: тривалість податкового періоду, тривалість виробничого циклу, швидкість реалізації продукції, вчасність відшкодування з бюджету, форми розрахунків (попередня оплата, акредитивна чи вексельна форма).

Істотний вплив на тривалість іммобілізації спричиняє податковий період, оскільки датою виникнення податкового зобов'язання вважається дата, яка припадає на податковий період, а сума ПДВ, яка підлягає бюджетному відшкодуванню, визначається на підставі податкової декларації, що подається лише після закінчення звітного періоду. Коли сума податкового кредиту перевищує суму сплаченого ПДВ, то платникові зменшується сума податкового боргу з цього податку, зараховується сума податку до складу податкового кредиту наступного податкового періоду або відшкодовується ПДВ з бюджету.

Вагомим чинником, який впливає на період іммобілізації обігових коштів підприємства, виступає термін відшкодування ПДВ з бюджету (виплати компенсації з бюджету або залік у наступні платежі). Якщо держава несвоєчасно виконує свої зобов'язання перед платниками з відшкодування ПДВ, то це негативно позначається на результатах фінансово-господарської діяльності підприємств, їхніх взаємовідносинах з бюджетом, постачальниками, замовниками, кредитними установами. Несвоєчасне повернення ПДВ призводить до зниження економічної активності підприємств та обсягів їхнього виробництва, оскільки відволікання обігових коштів зменшує спроможність закупівлі сировини й інших матеріальних цінностей. – Виплати заробітної плати та здійснення інвестицій.

Впливає ПДВ і на діяльність підприємства-продавця, який одержує його у складі виторгу від реалізації товарів (робіт, послуг). За рахунок вказаних доходів платник компенсує суми ПДВ, який був ним раніше сплачений під час придбання запасів, товарів, робіт, послуг, необхідних для здійснення своєї діяльності. При цьому певний час, до перерахування в бюджет, ПДВ може залишатися в розпорядженні підприємства і використовуватись як своєрідна форма його кредитування.

ПДВ здійснює вплив на фінансові результати діяльності його платників через формування собівартості товарів, робіт, послуг. Під час закупівлі матеріальних цінностей, оплати послуг, необхідних для забезпечення поточної діяльності, суб'єкти підприємництва сплачують ПДВ, який був включений у їх ціну. Таким чином, формується вхідний ПДВ. Якщо при цьому сплачений ПДВ не входить у податковий кредит, його відносять на поточні витрати, тобто він збільшує собівартість виробництва продукції, товарів, робіт, послуг. У суму податкового кредиту включають ту частину сплаченого (вхідного) ПДВ за придбані товари, роботи, послуги, які використані для виробництва і реалізації оподатковуваних ПДВ товарів, робіт, послуг, а також оподатковуваних за нульовою ставкою [7].

Отже, під час здійснення суб'єктом підприємництва операцій, які звільнені від оподаткування ПДВ, його витрати на сплату ПДВ у ціні придбаних матеріальних цінностей, послуг відносять на собівартість виробництва продукції, товарів, робіт, послуг. Тому звільнення від ПДВ окремих операцій (видів діяльності) може супроводжуватись тільки частковим покращанням фінансових результатів діяльності платників ПДВ.

Вплив ПДВ на обсяги реалізації товарів, робіт, послуг безпосередньо проявляється через ставку податку. Визначена чинним законодавством ставка ПДВ у розмірі 20 % призводить до відповідного зростання цін на товари, роботи, послуги. У більшості випадків це негативно впливає на обсяги реалізації, а отже, і на фінансовий результат діяльності суб'єктів підприємництва. Більш доцільним щодо зниження негативного впливу ПДВ платників податку є поступове зниження загальної ставки ПДВ. Проект Податкового кодексу передбачає поступове щорічне зниження ставки податку на додану вартість на 1 % з нинішніх 20 % до 17 % з 1 січня 2014 р. [8]. Ця реформа податкового законодавства матиме позитивні наслідки для підприємств-платників ПДВ.

По-перше, відбудеться загальне зниження рівня цін на товари, роботи, послуги, що буде супроводжуватися зростанням обсягів їх реалізації, а отже, і покращанням фінансових результатів діяльності платників.

По-друге, скоротяться видатки на придбання основних засобів і нематеріальних активів, вартості будівництва, що сприятиме активізації здійснення реальних капітальних вкладів та впровадження інновацій.

По-третє, зменшаться обсяги витрат у сумі вхідного ПДВ, які будуть відноситись на поточні витрати – собівартість товарів, робіт, послуг (якщо відповідні види діяльності суб'єктів підприємництва будуть звільнені від ПДВ). Це також буде сприяти покращанню фінансових результатів діяльності платників. Зростання обсягів реалізації товарів, робіт, послуг приведе і до збільшення надходжень ПДВ до бюджету, а отже, компенсує їх зменшення внаслідок зниження загальної ставки ПДВ.

Більшість розвинених країн, які стягують ПДВ, запровадили комплекс заходів з мінімізації його негативного впливу на підприємства та добробут населення. Наприклад, у ЄС є три режими оподаткування залежно від соціальної значимості товарів. Товари широкого вжитку тут оподатковують за стандартною ставкою – не менше 15 %. Щодо товарів розкоші застосовується підвищена ставка. Соціально важливі товари і послуги – продукти харчування та ліки – оподатковують за зниженою ставкою – 5 %. Такий підхід є соціально справедливим, тому його варто застосувати і в Україні.

Також в Україні варто перейти до методики, яка застосовується в ЄС та Росії. Вона полягає у зниженні ставки ПДВ з одночасною ліквідацією усіх пільг. Під час надання пільг певним галузям існує небезпека перетворення короткочасної економічно обґрунтованої підтримки на довготермінову політику перерозподілу доходів держави на користь окремих секторів економіки або підприємств. Скасування пільг з ПДВ спростить адміністрування податку і відновить принцип його нейтральності. Зменшення негативного впливу сплати ПДВ на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва-платників ПДВ може бути досягнуто на основі:

- зниження загальної ставки ПДВ;
- диференціації ставки податку через створення трьох режимів оподаткування залежно від соціальної значущості товарів;
- ліквідації широкого переліку пільг з ПДВ;
- своєчасного відшкодування податкового кредиту;
- вдосконалення визначення податкових зобов'язань та термінів сплати ПДВ.

Висновок. Отже, діючий в Україні механізм стягнення податку на додану вартість потребує вдосконалення у напрямку зменшення його впливу на фінансово-господарську діяльність суб'єктів підприємництва. Цей податок є ціноутворювальним елементом продукції підприємства, тому впливає на обсяги її реалізації. Відволікання обігових коштів, зумовлене сплатою податку, за відсутності реальних джерел їх поповнення та несвоєчасне повернення ПДВ державою призводить до зниження економічної активності, обсягів виробництва, несвоєчасних розрахунків з бюджетом, цільовими фондами, постачальниками та кредиторами. Як наслідок – зниження чистого прибутку призводить до погіршення фінансових результатів та фінансового стану підприємства, що в умовах кризи фінансової системи ставить його на межу виживання і може призвести до банкрутства.

Література

1. **Амоша О.О.** Механізм оподаткування доданої вартості в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.04.01 "Фінанси, грошовий обіг і кредит". – К. : Вид-во "Либідь", 2005. – 22 с.
2. **Загорський В.С.** Бюджетна система та оподаткування в Україні: проблеми розвитку : монографія / В.С. Загорський. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2008. – 288 с.
3. **Іванов Ю.Б.** Проблеми розвитку податкової політики та оподаткування : монографія / Ю.Б. Іванов / за заг. ред. Ю.Б. Іванова. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2007. – 448 с.
4. **Луніна І.О.** Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І.О. Луніна. – К. : Вид-во "Наук. думка", 2006. – 432 с.
5. **Соколовська А.** Теоретичні засади визначення податкового навантаження та рівня оподаткування економіки / А. Соколовська // Економіка України. – 2006. – № 7. – С. 4-12.
6. **Чередниченко О.М.** Ефективність використання ПДВ в Україні / О.М. Чередниченко // Фінанси України. – 2004. – № 7. – С. 27-35.
7. **Ярошенко Ф.О.** Податок на додану вартість : навч. посібн. / Ф.О. Ярошенко, М.Я. Азаров, П.В. Мельник та ін. – К. : Вид-во Ірпінь : Націон. академія ДПА України, 2004. – 396 с.
8. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.kmu.gov.ua>.

Войткив О.В., Хома І.Б. Механізм впливу НДС на фінансово-хозяйственную деятельность субъектов предпринимательства

Рассмотрены различные аспекты влияния НДС на финансовые результаты и финансовое состояние предприятий-плательщиков через оценку общего механизма влияния. Обоснована необходимость совершенствования механизма взимания НДС и разработаны предложения по уменьшению негативных последствий влияния данного налога на его плательщиков.

Ключевые слова: налог на добавленную стоимость, финансово-хозяйственная деятельность субъектов предпринимательства, механизм влияния НДС, возмещение НДС.

Voitkiv O.V., Khoma I.B. Mechanism of VAT impact on financial and economic activity of the subjects of business.

Different aspects of the impact of VAT on financial results and financial position of enterprises-taxpayers were considered through the assessment of general mechanism of impact. The necessity of improving the process for collecting VAT was grounded and the proposals to reduce the negative effects of the tax on its taxpayers were designed.

Keywords: value added tax, financial and economic activity of subjects of business, mechanism of VAT impact, VAT refund.

УДК 314.17+551.5

Доц. Л.І. Гальків, канд. екон. наук – Львівська КА

**РИЗИКИ ПРОЛОНГАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ВТРАТ УКРАЇНИ
В УМОВАХ КРИЗИ**

Проаналізовано тенденції людських втрат в Україні. Виділено чинники їх збільшення в умовах світової кризи та оцінено їх пролонгацію на посткризовий період.

Ключові слова: людські ресурси, людський капітал, управління людськими втратами

Постановка проблеми. Стабілізація темпів соціально-економічного розвитку України в посткризовому періоді, окрім іншого, ґрунтується на забезпеченні стабільного людського розвитку. Основою забезпечення такої стабільності на перспективу має стати розроблення наукових підходів до попередження й зменшення втрат людського капіталу. Дослідження цієї проблеми є актуальним, оскільки саме у післякризовий період виявляються приховані раніше можливості для зменшення втрат і прискорення розвитку. За умови їх якнайвдалішого використання Україна зможе ввійти до переліку країн, які вийдуть з кризи оновленими та здатними до динамічного зростання.

Аналіз досліджень та публікацій. Серед іноземних дослідників, які вивчають можливості впливу людських ресурсів на економічне зростання держави, можна виокремити дослідження Г. Беккера, Л. Бенсла, М. Блауга, Е. Денісона, П. Друкера, Х. Келлена, Д. Мінцера, Б. Мільнера, Р. Патори, Т. Сакайя, Т. Шульца та інших. Вивченню перспектив людського розвитку приділяє значну увагу також чимало вітчизняних науковців. З-поміж них можна виокремити роботи О. Амоші, Д. Богині, Є. Бойка, В. Геєця, О. Грішної, В. Куценко, І. Лапшиної, Е. Лібанової, А. Мельник, А. Мокія, В. Пили, С. Писаренко, А. Ревенка, У. Садової, Л. Семів, Л. Шевчук та інших. Проте на сьогодні мало дослідженням залишається питання визначення можливих перспектив зменшення людських втрат нашої країни.

Метою дослідження є виокремлення ризиків, які, спричинивши збільшення вітчизняних людських втрат в умовах глобальної кризи, можуть мати пролонговану дію на посткризовий період.

Виклад основного матеріалу. Головними завданнями загальної економічної політики України на сучасному етапі є прискорення темпів економічного розвитку унаслідок спричинених світовою кризою деформацій: зменшення доходів, зниження купівельної спроможності, погіршення соціального захисту насе-